C/2024/1573

5.3.2024

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu „Posílení multilateralismu a základních mezinárodních zásad pro zajištění řádu založeného na pravidlech v rychle se měnícím světě – Význam příspěvku občanské společnosti k systému OSN“

(stanovisko z vlastní iniciativy)

(C/2024/1573)

Zpravodaj: **Christian MOOS**

Spoluzpravodajka: **Tanja BUZEK**

Rozhodnutí plenárního shromáždění	25. 1. 2023
Právní základ	čl. 52 odst. 2 jednacího řádu
	stanovisko z vlastní iniciativy
Odpovědná sekce	Vnější vztahy
Přijato v sekci	16. 11. 2023
Přijato na plenárním zasedání	14. 12. 2023
Plenární zasedání č.	583
Výsledek hlasování	
(pro/proti/zdrželi se hlasování)	194/8/17

1. **Závěry a doporučení**

1.1. Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) znovu opakuje, že orgány Evropské unie (EU) jsou povinny prosazovat univerzální hodnoty podle článku 2 Smlouvy o Evropské unii (SEU) a dodržovat zásady Charty Organizace spojených národů (OSN).

1.2. EHSV a občanská společnost očekávají, že OSN bude plnit své vlastní cíle, jež spočívají v zachování míru a bezpečnosti, v podpoře udržitelného rozvoje a dodržování lidských práv, a to pro stále větší počet lidí. Je velice důležité, aby občanská společnost mohla přispívat k hledání a realizaci řešení na místní úrovni, k plnění cílů udržitelného rozvoje, k podpoře spravedlivé transformace a k boji proti změně klimatu.

1.3. OSN je jedinou organizací, v jejímž rámci jsou partneři i odpůrci nadále ochotni projednávat celou řadu oblastí politiky. Naráží však na to, že jednotlivé členské státy OSN mohou dělat obstrukce, což oslabuje schopnost této organizace reagovat na současné krize a výzvy. Členské státy, které porušují Chartu OSN nebo své závazky vyplývající z dohod nebo úmluv OSN, by neměly mít nárok na plnou účast a jejich hlasovací práva by měla být omezena.

1.4. Občanská společnost i sociální partneři očekávají, že EU a její členské státy budou ještě důrazněji než dříve usilovat o posílení OSN na základě důkladné reformy. Má-li být OSN připravena na nové výzvy a má-li být posílen konsensus o sdílených hodnotách a normách, musí být správa OSN reprezentativnější, inkluzivnější a účinnější. Aby bylo zajištěno spravedlivější zastoupení, musí mít v rámci této organizace větší váhu názory zemí globálního Jihu.

1.5. OSN musí dále rozvíjet svůj integrovaný systém organizací občanské společnosti mimo jiné tím, že ve svém rámci zavede globální konzultační režim zaměřený na klíčové iniciativy, jakož i petiční právo, aby lépe zapojila občany, organizace občanské společnosti, sociální partnery, organizace podniků a další zúčastněné strany, se zvláštním důrazem na širší zastoupení žen, mladých lidí a zranitelných skupin. Je třeba věnovat větší pozornost, podporu a uznání hlavním skupinám a dalším zúčastněným stranám.

1.6. Navzdory určitému pokroku se EHSV domnívá, že je třeba zlepšit koordinaci ze strany EU. Ve všech orgánech OSN a souvisejících institucích by měla EU vystupovat jednotně a také tak jednat. Příspěvek EHSV ([1]) k prvnímu dobrovolnému přezkumu ze strany EU týkajícímu se provádění Agendy 2030 a jeho zapojení do oficiálního vystoupení EU na politickém fóru na vysoké úrovni v roce 2023 jsou příklady, které by orgány a instituce EU měly následovat, přičemž jde rovněž o dobré příklady strukturovaného zapojení evropské občanské společnosti i toho, jak EHSV může hrát úlohu coby prostředník.

1.7. Má-li EU posílit svou schopnost jednat a také zvýšit svůj vliv v OSN, musí nejen zavést přijímání rozhodnutí kvalifikovanou většinou, ale také zvážit reformu Smluv EU týkající se zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky.

1.8. EHSV se zavazuje, že bude důrazněji prosazovat své názory při formulování společného postoje EU ke všem záležitostem souvisejícím s OSN, že bude úžeji spolupracovat s delegacemi EU a členských států při OSN a že vypracuje plán pro těsnější spolupráci s těmi orgány OSN, které jsou pro jeho činnost relevantní.

2. **Výzvy týkající se multilateralismu, světového pořádku založeného na pravidlech a OSN**

2.1. EU a OSN jsou organizace sdílející společné hodnoty a jako takové stejným způsobem usilují o podporu multilateralismu a světového pořádku založeného na pravidlech i o zachování míru a bezpečnosti.

2.2. Pro účely dosažení udržitelného rozvoje pro všechny národy a řešení společných globálních výzev poskytuje OSN jediný globální rámec pro nalezení společných řešení ve všech oblastech politiky, což umožňuje spolupracovat s partnery EU i s jejími odpůrci. Mnoho specializovaných agentur OSN, jako je Mezinárodní organizace práce (MOP) a Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) a její programy a fondy, včetně Konference OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD) a Programu OSN pro životní prostředí (UNEP), poskytují širokou institucionální a tematicky zaměřenou platformu.

2.3. Rusko porušuje ve své útočné válce proti Ukrajině zásady Charty OSN a mezinárodního práva.

2.4. Demokracie v Evropě a na celém světě je z důvodu šířící se autokracie na ústupu. Autokracie zpochybňují hodnoty a normy, zejména lidská práva a právní stát, které jsou zakotveny v Chartě OSN a v Listině základních práv Evropské unie. Dokonce i liberální demokracie, a to i v EU, upřednostňují před těmito zásadami své vlastní zájmy.

2.5. OSN, jež byla založena v roce 1945 v reakci na hrůzy druhé světové války a měla prozápadní směřování, není schopna dostatečně zastupovat členské státy, které nejsou členy Rady bezpečnosti. Nedostatečně zastoupeny jsou zejména rozvojové země. Rovné zastoupení je však pro posílení konsensu v oblasti sdílených hodnot a norem nutností.

2.6. Několik orgánů OSN, které si přály přispět k cíli udržitelného rozvoje č. 17 (Partnerství ke splnění cílů), zavedlo vlastní postupy pro spolupráci se zúčastněnými stranami včetně občanské společnosti. Ve snaze demokratizovat OSN a posílit ji, aby mohla řešit současné výzvy, by měla být spolupráce s občanskou společností systematičtější.

2.7. OSN i nadále představuje jediný celosvětový rámec vhodný pro globální řešení problému změny klimatu a zmírnění jejích dopadů. Neuskuteční-li se spravedlivá transformace, při níž by bylo respektováno právo každé společnosti na udržitelný rozvoj, dojde k novým konfliktům, které přinutí více lidí opustit své domovské země.

2.8. Pandemie COVID-19 odhalila zranitelnost naší společnosti vůči náhlým krizím a dále prohloubila nerovnoměrné rozdělení bohatství a nerovné životní šance mezi globálním Severem a globálním Jihem. Zatímco země s vysokými příjmy opět dosáhly téže míry sociálního a hospodářského rozvoje jako před pandemií COVID-19, země s nízkými příjmy budou ještě roky v obtížné situaci.

3. **OSN ve 21. století**

3.1. EHSV uznává, že OSN během posledních 77 let přispěla k zachování míru a bezpečnosti, k prosazování lidských práv a k podpoře udržitelného rozvoje. To je nejlepším důkazem toho, že OSN i nadále představuje jedinou platformu, v jejímž rámci lze společně řešit globální výzvy.

([1]) Příspěvek EHSV k dobrovolnému přezkumu na úrovni EU týkajícímu se provádění cílů Agendy pro udržitelný rozvoj 2030.

3.2. EHSV podporuje reformu OSN a vyzývá všechny členské státy, aby se zavázaly, že ji uzpůsobí měnícímu se geopolitickému prostředí. Vyzývá zejména členské státy EU, aby koordinovaly a prosazovaly společnou vizi a postoj, a to s úzkým zapojením organizací občanské společnosti.

3.3. EHSV podporuje činnost poradního výboru na vysoké úrovni pro účinný multilateralismus a považuje plán „Průlom pro lidi a planetu“ ([2]) za významný příspěvek k vypracování konkrétních doporučení pro reformu OSN.

3.4. EHSV věří, že „summit o budoucnosti“ představuje příležitost pro to, aby EU, její členské státy, občané a občanská společnost aktivně usilovali o realizaci reforem. Osvědčené postupy, s nimiž má EHSV zkušenost a kterými je zapojení delegáta mládeže do delegace EHSV ([3]) na konferenci OSN o změně klimatu ([4]) a iniciativa vyslankyně generálního tajemníka OSN pro mládež, dávají mladým lidem možnost smysluplně vyjádřit své názory. EHSV vyzdvihuje akční plán Komise zaměřený na mládež v rámci vnější činnosti EU na období 2022–2027 a domnívá se, že pro iniciativy OSN i činnosti EU v rámci fóra OSN může představovat důležitý referenční bod.

3.5. „Nový program pro mír“ je příležitostí k tomu, znovu začít využívat potenciál OSN v oblasti předcházení konfliktům a budování a udržování míru. Aby však úsilí OSN o dosažení míru bylo účinnější, je nutné provést reformu rozhodovacího procesu OSN i Rady bezpečnosti.

3.6. Účinným způsobem, jak předcházet konfliktům, mohou být řešení, která umožní spravedlivou transformaci. K těmto řešením patří prosazování kolektivního vyjednávání na všech úrovních s cílem předvídat a zvládat přechod k nízkouhlíkovému hospodářství a opatření ke zmírnění dopadů změny klimatu, poskytnout celé společnosti možnost dosáhnout udržitelného rozvoje, zlepšit pracovní podmínky a splnit cíle udržitelného rozvoje.

3.7. EHSV vítá cíl OSN, která v rámci předcházení konfliktům a úsilí o jejich řešení klade zvláštní důraz na ochranu žen, dětí a zranitelných skupin. Za tímto účelem by měly mít hlavní skupiny a další zúčastněné strany silnější vliv, podporu a uznání.

3.8. EHSV znovu prohlašuje, že klíčovou prioritou činnosti OSN musí být globální zaručení práv zakotvených ve Všeobecné deklaraci lidských práv.

3.9. Zdá se, že se nedaří dodržet závazek zlepšit život všech lidí, jenž by měl být splněn prostřednictvím cílů udržitelného rozvoje ([5]). To bylo ostatně zdůrazněno i v nedávném stanovisku EHSV k tématu EU a Agenda 2030 ([6]). EU a její členské státy mají zvláštní odpovědnost za snížení nerovností v oblasti rozdělení bohatství mezi globálním Severem a Jihem a za zintenzivnění úsilí o dosažení cílů udržitelného rozvoje do roku 2030.

3.10. Současná správa OSN již neodráží geopolitickou a společenskou realitu 21. století. V zájmu posílení podpory OSN a jejích společných norem a hodnot je nezbytné zajistit, aby byla správa této organizace reprezentativnější, inkluzivnější a efektivnější. Rozvojové země žádají, aby měly větší zastoupení v Radě bezpečnosti, stejně jako ve všech dalších orgánech OSN.

3.11. OSN si musí zachovat mezivládní strukturu a zároveň inkluzivnějším a transparentnějším způsobem spolupracovat s občany, demokratickými občanskými organizacemi a hnutími, dalšími zúčastněnými stranami, parlamenty, orgány na nižší než celostátní úrovni a dalšími oficiálními subjekty a poskytnout jim i hlavním skupinám a dalším zúčastněným stranám nové možnosti, jak se zapojit. V zájmu splnění cílů OSN má v rámci této organizace v souladu s cílem udržitelného rozvoje č. 17 zásadní význam inkluzivní rozhodování, které musí být doplněno tak, aby obnášelo větší odpovědnost a bylo transparentnější.

3.12. OSN bude považována za legitimní subjekt pouze tehdy, pokud bude plnit své vlastní cíle, a to ve prospěch stále většího počtu lidí. Za tímto účelem musí být rozhodovací procesy OSN účinnější, transparentnější a odolnější vůči patovým situacím.

([2]) Poradní výbor na vysoké úrovni pro účinný multilateralismus: *A Breakthrough for People and Planet: Effective and Inclusive Global Governance for Today and the Future* (Průlom pro lidi a planetu: účinná a inkluzivní globální správa pro současnost a budoucnost), New York, 2023.

([3]) https://www.eesc.europa.eu/en/initiatives/climate-change-conferences-cop/eesc-youth-delegate.

([4]) Konference smluvních stran (COP) Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC).

([5]) Valné shromáždění Hospodářské a sociální rady: *Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet* (Pokrok při plnění cílů udržitelného rozvoje: Směrem k plánu pro záchranu lidí a planety), zpráva generálního tajemníka (zvláštní vydání), (A/78/80-E/2023/64, s. 2).

([6]) Stanovisko EHSV EU a Agenda 2030: posílení plnění cílů udržitelného rozvoje (Úř. věst. C, C/2024/876, 6.2.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/876/oj).

3.13. OSN potřebuje získat dostatečné zdroje a kapacity k tomu, aby mohla přijímat rozhodnutí inkluzivním způsobem. Musí být přizpůsobeny potřebám občanské společnosti, jejíž kapacity se značně různí, a umožnit občanům a organizacím z celého světa s OSN spolupracovat.

4. **EU v OSN**

4.1. EU v zájmu podpory mnohostranných řešení globálních výzev „naváže veškerou účelnou spolupráci s orgány Organizace spojených národů a jejími odbornými organizacemi“ (čl. 220 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie).

4.2. EU a jejích 27 členských států jsou největšími přispěvateli do rozpočtu OSN, mají jednoho stálého člena v Radě bezpečnosti a představují více než 13 % všech členských států OSN, a mají tedy možnost podstatným způsobem ovlivňovat dění v této organizaci.

4.3. EU však stále není schopna plně využít svých zdrojů k tomu, aby v rámci OSN plnila hlavní roli při řešení globálních výzev. Jednou z výjimek je boj proti změně klimatu, kde EU hraje vedoucí úlohu.

4.4. Oficiální účast EU v orgánech a agenturách OSN zůstává omezená. Krokem vpřed bylo získání rozšířeného pozorovatelského statusu ve Valném shromáždění OSN a v orgánech, jež mu podléhají, v roce 2011 ([7]), kdy také EU získala právo hovořit a ústně předkládat návrhy a změny.

4.5. Navzdory tomu, že EU v určité omezené míře posílila svá práva na účast, má ve většině orgánů a agentur OSN pouze status pozorovatele. V oblastech politiky spadajících do výlučné pravomoci EU, jako je obchod, vystupuje Komise jménem všech 27 členských států, jejichž postoj je koordinovaný, jako je tomu například v Komisi OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL).

4.6. Ve většině oblastí politiky, v nichž OSN působí, EU často z důvodu nedostatečné koordinace mezi svými orgány a svými členskými státy nezastává jednotný postoj. EHSV vyzývá EU a všechny členské státy, aby zvýšily viditelnost EU s cílem posílit její vliv v OSN.

4.7. EHSV může přispět k prosazování cílů OSN například tím, že bude působit jako platforma, v jejímž rámci se budou moci zúčastněné subjekty občanské společnosti setkávat a diskutovat se zástupci OSN. V červenci 2023 uspořádal EHSV kulatý stůl s vysokým komisařem OSN pro lidská práva (UNHCR) a zprostředkoval mu odborné znalosti své skupiny Základní práva ([8]).

4.8. EHSV prozkoumá možnost navázat soustavnou spolupráci s hlavními skupinami, dalšími zúčastněnými stranami a jejich regionálními koordinátory s cílem zprostředkovat jejich postoje EU a OSN a více jejich požadavky zviditelnit.

5. **Úvahy**

5.1. Vzhledem k institucionální úloze EHSV jako poradního orgánu je jeho rozsáhlá činnost pro řadu orgánů a agentur OSN relevantní. Pokud EHSV přímo spolupracuje s různými orgány, agenturami a programy OSN, jsou jeho názory brány v úvahu, avšak k tomu, aby měly skutečný přínos, je zapotřebí strukturovaný a trvalý rámec, který budou orgány EU ve vhodný čas prosazovat.

5.2. EHSV se zavazuje, že bude uplatňovat strukturovaný přístup a prezentovat své názory týkající se témat projednávaných v OSN tak, aby byly lépe zohledňovány v momentu, kdy EU pro OSN formuluje své společné postoje. Zpravodajové EHSV musí spolupracovat přímo a ve vhodnou dobu s klíčovými aktéry, kteří jsou pověřeni vypracováním společného postoje EU.

5.3. EHSV se zavazuje, že bude podporovat užší spolupráci s delegacemi EU a jejích členských států při OSN, a očekává, že na jeho stanoviska naváží příslušná oddělení Evropské komise, která se zabývají mezinárodními záležitostmi a jednají s OSN a mnohostrannými orgány.

([7]) Valné shromáždění OSN: *Participation of the European Union in the work of the United Nations* (Účast Evropské unie na činnosti Organizace spojených národů) (A/RES/65/276).

([8]) Posílení boje za lidská práva, konference EHSV dne 20. července 2023, Brusel (https://www.eesc.europa.eu/cs/news-media/news/strengthening-fight-human-rights-eesc-president-exchanges-un-high-commissioner-volker-turk-and-csos).

5.4. EHSV se rovněž domnívá, že je zapotřebí lepší spolupráce mezi jeho sekcemi, aby se v rámci instituce nepracovalo izolovaně, nýbrž uceleně, zejména vzhledem k tomu, že cíle udržitelného rozvoje spadají do oblasti činnosti všech sekcí. V zájmu lepší koordinace všech sekcí a lepší koordinace s předsedou EHSV pověřuje Výbor všechny sekce vypracováním plánu pro lepší reprezentaci práce EHSV v OSN a navázáním inkluzivnějších vztahů s příslušnými orgány OSN. Bude provedeno zmapování zaměřené na všechny sekce, které umožní zjistit, které orgány OSN mají z hlediska Výboru klíčový význam, a vytvořit seznam probíhajících činností a stávajících vztahů s orgány OSN a procesy v rámci této organizace, a to s cílem zdůraznit současný stav a prozkoumat příležitosti k další spolupráci.

5.5. EHSV se domnívá, že je třeba lépe koordinovat postoje EU k otázkám souvisejícím s OSN. Vysoký představitel by měl v souladu s ustanoveními čl. 34 odst. 2 Smlouvy o EU týkajícími se Rady bezpečnosti reprezentovat postoj EU jménem všech členských států ve všech orgánech OSN. Dokud EU nebude mít oficiální právo na účast, budou její společný postoj reprezentovat zástupci vlád členských států a v souladu s tímto postojem budou také jednat.

5.6. EHSV vyzývá vysokého představitele EU, aby jménem EU a jejích členských států stanul v čele diskuse o reformě OSN. Pouze tehdy, bude-li EU vystupovat jednotně a zastávat jasné postoje, může ovlivnit budoucí podobu OSN.

5.7. EHSV důrazně podporuje snahy Evropské služby pro vnější činnost rozšířit oblast působnosti práv EU tak, aby se Unie v rámci svého rozšířeného pozorovatelského statusu mohla zapojit do dalších orgánů podléhajících OSN.

5.8. EHSV se zavazuje, že bude důrazně prosazovat názory občanské společnosti během summitu o budoucnosti tím, že prohloubí svou nedávnou spolupráci s Hospodářskou a sociální radou OSN (ECOSOC). Vlády členských států ECOSOC by měly vést konzultace a diskutovat s občanskou společností a sociálními partnery o své činnosti a na vnitrostátní úrovni pravidelněji podávat zprávy. EHSV může plnit úlohu fóra pro diskusi o činnosti ECOSOC.

5.9. EHSV uznává, že „summit o budoucnosti“ je stěžejním okamžikem, co se týče plnění stávajících mezinárodních závazků, zejména pak těch, jež se týkají urychlení provádění cílů udržitelného rozvoje a vytvoření nového programu pro mír. Výbor proto posílí svůj interní průřezový přístup a bude pokračovat v probíhajícím dialogu s orgány OSN s cílem určit příležitosti, jak dát občanské společnosti významnější roli při přípravě tohoto summitu.

5.10. EHSV podporuje myšlenku inkluzivních konzultací s občanskou společností o nové struktuře pro zapojení zúčastněných stran do správy OSN v průběhu celého procesu přípravy návrhů. Některé orgány OSN již umožňují širokou účast a tento příklad by mělo následovat více orgánů OSN.

5.11. EHSV vyzývá EU, aby s jeho pomocí stanula v rámci systému OSN v čele snah o zlepšení příležitostí ke spolupráci s demokratickými organizacemi občanské společnosti. EU by měla v rámci své zahraniční politiky přispívat k budování kapacit občanské společnosti po celém světě, včetně posílení její schopnosti lépe se zapojit do OSN.

5.12. EHSV navrhuje, aby se dále rozvíjel postup, jenž uplatňuje komise UNCITRAL, která zúčastněné strany žádá o písemné příspěvky ke konzultaci o klíčových iniciativách v rámci celé OSN. Dále navrhuje, aby bylo zavedeno petiční právo, které by občanům, organizacím občanské společnosti a dalším zúčastněným stranám umožnilo přímo se zapojit do činnosti OSN.

5.13. EHSV vyzývá ke zjednodušení struktur OSN a ke zvýšení transparentnosti rozhodovacích procesů této organizace, aby se zvýšila její legitimita a zároveň udržitelnost její finanční základny.

5.14. EHSV podporuje dlouhodobou výzvu k reformě OSN, jež by se týkala i Rady bezpečnosti, s cílem zajistit rovné zastoupení zemí ze všech kontinentů a docílit účinnějšího rozhodování, které by již nemohly jednotlivé členské státy tak snadno blokovat obstrukcemi. Členské státy OSN, včetně členů Rady bezpečnosti, kteří porušují Chartu OSN, musí být zbaveny hlasovacích práv, dokud opět nezačnou striktně dodržovat mezinárodní právo. Členským státům OSN, které porušují své závazky vyplývající z dohod nebo úmluv OSN, by neměla být volbou svěřena vedoucí úloha v rámci OSN či souvisejících orgánů. Poslední případ se týkal Kataru, který předsedal letošní Mezinárodní konferenci práce, ačkoliv nesplnil své závazky k reformám dané správní radě MOP, což poškodilo pověst MOP a její úlohu jako strážkyně mezinárodních pracovních norem.

5.15. EHSV očekává, že v roce 2024 stanoví nový Evropský parlament a Komise to, že klíčovou prioritou vnějších vztahů EU v příštím institucionálním funkčním období 2024–2029 bude provedení konkrétních kroků dohodnutých v „Paktu pro budoucnost“. Prioritní oblastí politických směrů příští Komise by měla být podpora multilateralismu a řádu založeného na pravidlech, což by mělo být zohledněno v pracovním programu i v nové strategické agendě Evropské rady.

5.16. EHSV vyzývá orgány EU, aby usilovaly o rychlé provedení doporučení Konference o budoucnosti Evropy s cílem posílit mezinárodní úlohu EU a „přispět k oživení globálního multilateralismu […] a posílení úlohy MOP“ ([9]) a zároveň zavedly v zahraniční politice EU přijímání rozhodnutí kvalifikovanou většinou. Bylo by vhodné uvažovat o reformě Smluv EU s cílem výrazně zlepšit schopnost EU jednat a rovněž posílit její vliv v OSN.

5.17. EHSV navrhuje vytvořit koalici podobně smýšlejících regionálních organizací, aby mohly být lépe zastoupeny v OSN a jejich zástupci získali více práv na účast v různých orgánech a agenturách OSN. V zájmu lepšího zastoupení globálního Jihu by EU měla při provádění společných reforem v OSN spolupracovat zejména se svým nejbližším sousedem, jímž je Africká unie.

V Bruselu dne 14. prosince 2023.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru

Oliver RÖPKE

([9]) Konference o budoucnosti Evropy – Zpráva o konečném výsledku, květen 2022, návrh č. 24, bod 5.